

лізингові компанії, фінансові установи, науково-дослідні організації, підприємства залізничного транспорту тощо.

Висновок. Таким чином, доведено доцільність застосування принципів логістичного управління до організації матеріально-технічного забезпечення підприємств залізничного транспорту, що сприятиме забезпеченню його прозорості та ефективності.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Линдерс М. Р. Управление снабжением и запасами. Логистика [Текст] / Линдерс М. Р., Фирон Х. Е. - СПб.: ООО "Виктория Плюс", 2002.- 768 с.
2. Ларіна Р.Р. Эффективность функционирования микрологистических систем: подходы та проблеми [Текст] / Ларіна Р.Р., Рязанов А.В. //ДонДУУ. – 2006. – №1 (35). – С. 120-126.
3. Логистика как форма оптимизации рыночных связей [Текст] /Под ред. Л.С. Федорова. – М.: Институт мировой экономики и международных отношений РАН, 2006.– 122 с.
4. Миротин Л. Б. Логистика для предпринимателя: основные понятия, положения и

процедуры [Текст] : учебное пособие / Л. Б. Миротин, И. Э. Ташбаев. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 252 с.

5. Пономарьова Ю. В. Логістика [Текст] : навч. посібник/ Ю.В. Пономарьова. - К.: Центр навчальної літератури, 2003. - 192 с.

6. Цверов В.В. Теория и методология логистического подхода к обеспечению материальными ресурсами предприятий промышленности и транспорта : монография / В.В. Цверов, М.Н. Дмитриев, В.Я. Захаров. – Н.Новгород : Изд-во ФГОУ ВПО «ВГАВТ», 2008. – 389 с.

7. Шипуліна В. О. Використання логістичного підходу щодо підвищення конкурентоздатності промислового підприємства [Текст] / В. О. Шипуліна, Т. П. Прошина // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2012. – № 4,Т. 2. – С. 146–150.

8. Якименко Н. В. Логістичні центри як організаційна основа нових форм взаємодії [Текст] / Н.В. Якименко // Вісник економіки транспорту і промисловості: Зб. наук. праць. – Харків: УкрДАЗТ, 2008. - № 23. – С.158-160.

Експерт редакційної колегії д.е.н., доцент УкрДАЗТ Якименко Н.В.

УДК 658.14/17

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ МОНІТОРИНГУ РОЗВИТКУ КРИЗОВИХ ЯВИЩ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Берест М. М., к.е.н., доцент (ХНЕУ ім. С. Кузнеця)

Стаття присвячена проблемам проведення діагностики та моніторингу функціонування суб'єктів господарювання, спрямованих на виявлення ознак розвитку кризи в їх діяльності. В дослідженні проведено огляд та критичний аналіз сучасних методичних підходів до оцінки та діагностики фінансового стану підприємств та запропоновано сукупність показників для здійснення моніторингу розвитку кризових явищ.

Ключові слова: діагностика, моніторинг, підприємство, фінансовий стан, методика, показник, аналіз, криза.

ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ПОКАЗАТЕЛЕЙ МОНИТОРИНГА РАЗВИТИЯ КРИЗИСНЫХ ЯВЛЕНИЙ НА ПРЕДПРИЯТИИ

Берест М. Н., к.э.н., доцент (ХНЭУ им. С. Кузнеця)

Статья посвящена проблемам проведения диагностики и мониторинга функционирования субъектов хозяйствования, направленных на выявление признаков кризиса в их деятельности. В исследовании проведен обзор и критический анализ современных методических подходов к оценке и диагностике финансового состояния предприятий и предложена совокупность показателей для осуществления мониторинга развития кризисных явлений.

Ключевые слова: диагностика, мониторинг, предприятие, финансовое состояние, методика, показатель, анализ, кризис.

FORMING OF THE SYSTEM OF INDICATORS OF MONITORING OF DEVELOPMENT OF THE CRISIS PHENOMENA ON AN ENTERPRISE

Berest M. M., ph.d., associate professor (KhNUE of S.Kuznets)

In the modern terms of development of Ukrainian economy plenty of enterprises characterized low efficiency of activity and unstable financial state. In this connection there is a necessity of realization of monitoring of their activity with the purpose of timely exposure of crisis signs.

The article is devoted the problems of leadthrough of diagnostics and monitoring of enterprises functioning. In research a review and walkthrough of the modern methodical going is conducted near an estimation and diagnostics of the financial state of enterprises, their advantages and failings are exposed. The aggregate of indexes is offered for realization of monitoring of development of the crisis phenomena among which absolute, relative and comparative indexes. Their application in a complex allows in right time to diagnose the presence of crisis signs on an enterprise and use the mechanisms of warning of his further development and neutralization of negative consequences.

Keywords: *diagnostics, monitoring, enterprise, financial state, method, index, analysis, crisis.*

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями.

Сучасний етап функціонування економіки України характеризується наявністю та розвитком досить глибоких кризових явищ, що зумовлює низьку ефективність функціонування суб'єктів господарювання, погіршення їх фінансового стану та приводить до появи високої кількості збиткових підприємств та підприємств-банкрутів. Розвиток виділених тенденцій вимагає широкого впровадження в діяльності суб'єктів господарювання процесів діагностики та моніторингу. Це обумовлюється тим, що адекватне реагування органів управління підприємством на кризову ситуацію можливе лише на основі своєчасного виявлення та адекватного діагностування симптомів та причин кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам діагностики та моніторингу кризових явищ в діяльності суб'єктів господарювання присвячені праці таких вчених, як О.О. Терещенка [9], І.О. Бланка [1], О.В. Коваленка [2], А.І. Омелянчук [6], С.Г. Беляєва, В.І. Кошкіна [8], О.А. Лісничук [3] та інших.

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Аналіз літературних джерел з питань застосування інструментів діагностики фінансового стану та, зокрема, проведення моніторингу параметрів діяльності та розвитку проявів кризи на підприємствах показав, що в даний час відсутній єдиний підхід до формування сукупності показників, за допомогою яких повинен здійснюватися моніторинг наявності та глибини прояву кризових явищ.

Формування цілей статті. Метою дослідження є узагальнення методичних підходів та розробка рекомендацій щодо формування системи показників моніторингу розвитку кризових явищ в діяльності суб'єкта господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Моніторинг являє собою постійне

або регулярне спостереження об'єкту або процесу з метою проведення оцінки, порівняння та прогнозування його розвитку, він передбачає систематичну діагностику об'єкта спостереження з використанням чіткої системи індикаторів та критеріїв оцінки. Особливістю моніторингу кризових явищ в діяльності підприємства є те, що об'єктом дослідження у цьому випадку виступає в першу чергу фінансовий стан суб'єкта господарювання, який досліджується на предмет наявності та глибини розвитку кризових явищ. У даному зв'язку доцільним є огляд та аналіз існуючих підходів до формування сукупності показників, що пропонуються авторами та рекомендованими методиками для діагностики фінансового стану підприємств з метою виявлення негативних тенденцій в їх роботі або ж ознак кризи.

Так, комплексна методика [4] застосовується з метою виявлення ознак банкрутства. Для проведення оцінки фінансового стану пропонується використання наступних груп показників:

1. Показники оцінки стану основних засобів.
2. Показники оцінки фінансового стану підприємств, а саме:
 - 2.1. оцінка ліквідності;
 - 2.2. оцінка фінансової стійкості;
 - 2.3. оцінка рентабельності.
3. Загальні показники діяльності підприємства.

Особливістю вказаної методики є те, що вона акцентує увагу на показниках, дослідження яких надає можливість визначення ознак фіктивного банкрутства, або доведення до банкрутства. До них входять ті, що характеризують активи, зобов'язання підприємства та перед підприємством, його платоспроможність, а також фінансові результати. Вказаний перелік надає можливість діагностувати ознаки кризових явищ, але не дає можливість оцінити їх глибину та прогнозувати подальший їх розвиток.

У роботі Омелянчук А. І. [6] представлено комплексну методику оцінки стабільності фінансового стану, що складається з 3-х головних блоків показників – показників прибутковості, показників ділової активності та показників якості фінансово-майнового стану підприємства, які при подальшому аналізі деталізуються в окремі фінансові показники. Слід зазначити, що даний набір показників є, з одного боку, більш широким, однак в той же час він не виділяє окремі показники, що характеризують наявність та глибину кризи на підприємстві та не дозволяє встановити, наскільки криза, якщо вона діагностована, реально загрожує існуванню підприємства і чи має воно можливості по виходу з цієї кризи.

Методичні рекомендації, представлені в Положенні [7], передбачають розрахунок наступних груп показників: майнового стану підприємства; ліквідності; платоспроможності (фінансової стійкості); ділової активності; рентабельності. Крім цього, рекомендується проводити аналіз динаміки показників активів та фінансових ресурсів підприємства, а також виконувати оцінку фінансових результатів. Можна стверджувати, що дане Положення має на меті комплексну оцінку фінансового стану підприємств, знову ж таки, не виділяючи окремо індикатори розвитку кризових явищ на підприємстві.

Коваленко О.В. [1] пропонує для проведення експрес-діагностики кризового стану промислових підприємств наступні об'єкти дослідження:

ліквідність, платоспроможність та розмір чистих активів;

наявність збитків за результатами господарсько-фінансової діяльності та їх розміри порівняно з власним капіталом і рівень рентабельності;

обсяги та динаміка простроченої кредиторської заборгованості, особливо такої, розмір якої вважається достатнім для подання позову до суду;

обсяги та динаміка сумнівної та простроченої дебіторської заборгованості, щодо якої не вчинено дій, передбачених законодавством;

наявність кредиторської заборгованості перед бюджетом та позабюджетними фондами;

негативна динаміка окремих показників фінансової діяльності підприємства, платоспроможності та фінансової стійкості (тобто ситуація, за якої фактичне значення та напрям зміни того чи іншого показника не збігаються з нормативними чи рекомендованими);

кількісна оцінка вірогідності банкрутства підприємства, яка отримана експертним шляхом або в результаті використання спеціальних розрахунків, індексів та моделей тощо.

Аналізуючи закордонний досвід оцінки фінансового стану підприємств, спрямований на виявлення кризових явищ в їх діяльності, доцільно звернути увагу на методичні вказівки щодо проведення оцінки фінансового стану організацій, що пропонуються Федеральною службою Росії по фінансовому оздоровленню та банкрутству [5]. Запропонована система показників оцінки фінансового стану складається з наступних груп:

1. загальні показники (середньомісячна виручка, частка грошових коштів у виручці, середньоспискова чисельність працівників);

2. показники платоспроможності та фінансової стійкості;

3. показники ефективності використання оборотного капіталу (ділової активності), дохідності та фінансового результату (рентабельності);

4. показники ефективності використання необоротних активів та інвестиційної активності організації;

5. показники виконання зобов'язань перед бюджетом та державними позабюджетними фондами.

Аналізуючи склад показників даної методики, слід зазначити, що вони представлені переважно відносними показниками, практично не розглядаються склад та структура активів та капіталу підприємства. Однак з точки зору оцінки розвитку кризи методика надає можливість відслідковувати коефіцієнти заборгованості за різними її видами, визначати ступінь платоспроможності та ефективності використання коштів підприємством.

Більш детального розгляду потребують методики, що містять показники, за допомогою яких можна діагностувати наявність та розвиток кризових явищ на підприємстві.

Так, одним з найбільш відомих є підхід, представлений у [8], згідно до якого виділяються три стадії банкрутства та показники, необхідні для їх діагностування. Даний підхід потребує доопрацювання та конкретизації, оскільки автори не виділяють конкретних показників для стадії явного банкрутства, а щодо попередніх стадій, то рекомендовані для них показники не мають нормативних або рекомендованих значень. Разом з тим, безумовною перевагою даного підходу є те, що він розкриває логіку розвитку кризових явищ та показує перехід від ступеню кризи, обумовленого негативною динамікою фінансових результатів до більш глибоких ступенів, які характеризуються порушенням фінансового стану та фінансової стійкості й платоспроможності, що в свою чергу, і приводить підприємство до юридичного банкрутства.

Автором [3] запропоноване досить детальне виділення стадій розвитку кризових явищ та

відповідних індикаторів, що підлягають оцінці та ретельному аналізу. Аналізуючи надану класифікацію стадій та показників, слід зазначити, що незважаючи на досить високий рівень їх деталізації, даний підхід теж має певні недоліки. Так, нечітко визначено межу між передкризовим станом підприємства та стадією «стрімкий розвиток кризових явищ», також не можна погодитись з тим, що на останній стадії частка власних джерел фінансування скорочується – як свідчить практика, на цій стадії підприємство, як правило, взагалі вже не має власних джерел фінансування, оскільки накопичення непокритих збитків приводить до повного вихолощення власного капіталу, який набуває від’ємного значення. Таким чином, незважаючи на певні значимі переваги даної класифікації, вона також потребує доробки.

На основі узагальнення вищевикладеного можна сформулювати сукупність показників, що використовуються з метою проведення моніторингу кризових явищ в діяльності суб’єкта господарювання. Вимоги до такого переліку

наступні:

він повинен включати показники, які надають можливість всебічно та обґрунтовано оцінювати наявність кризових явищ;

кількість показників повинна бути оптимальною – тобто не надто малою, щоб не випустити з поля зору певні аспекти фінансового стану, в яких можуть виникнути прояви кризи, а також не надто великою, щоб не ускладнювати процес аналізу та не завищувати трудомісткість даного методичного підходу;

показники повинні мінімізувати дублювання один одного, а навпаки, доповнювати; показники мають бути кількісно вимірними та доступними для аналітика.

Показники можна умовно розподілити на 3 групи: абсолютні, відносні та порівняльні (тобто такі, що визначають та порівнюють темпи росту абсолютних фінансових показників).

Так, до абсолютних показників проведення моніторингу розвитку кризи на підприємстві слід віднести: (табл. 1).

Таблиця 1

Пропонований перелік абсолютних показників для проведення моніторингу кризових явищ в діяльності підприємств

Показник	Формула розрахунку	Рекомендоване значення або тенденція
Чистий дохід від реалізації продукції	Обсяг чистого доходу	Зростання
Валовий прибуток	Обсяг валового прибутку	Зростання
Собівартість	Величина собівартості	Зменшення
Чистий прибуток	Обсяг чистого прибутку (збитку)	>0, зростання
Обсяг активів	Величина активів	Зростання
Обсяг зобов’язань	Величина зобов’язань	Зменшення

Відносні показники проведення моніторингу доцільно умовно згрупувати за 4 групами (табл. 2):

- показники ліквідності та платоспроможності;
- показники фінансової стійкості;
- показники рентабельності;
- показники ділової активності.

Таблиця 2

Пропонований перелік відносних показників для проведення моніторингу кризових явищ в діяльності підприємств

Показник	Формула розрахунку	Рекомендоване значення або тенденція
1	2	3
Рентабельність власного капіталу	Відношення чистого прибутку (збитку) до обсягу власного капіталу	>0
Рентабельність активів	Відношення чистого прибутку (збитку) до обсягу активів	>0
Рентабельність діяльності	Відношення чистого прибутку (збитку) до чистого доходу	>0, зростання
Рентабельність основного капіталу	Обсяг валового прибутку (збитку) до величини необоротних активів	>0, зростання
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відношення абсолютно ліквідних активів до поточних зобов’язань	0,2 – 0,35

1	2	3
Коефіцієнт покриття	Відношення оборотних активів до короткострокових зобов'язань	1,7 – 2
Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	Співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	>1
Коефіцієнт забезпеченості ВОК	Відношення власних оборотних коштів до величини оборотних активів	>0,1
Коефіцієнт автономії	Відношення власного капіталу до підсумку балансу	>0,5
Коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел	Відношення власного капіталу до суми довгострокових пасивів	>0,6
Коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності	Відношення суми власного капіталу та довгострокових зобов'язань до підсумку балансу	>0,5
Коефіцієнт поточної заборгованості	Питома вага короткострокових зобов'язань у загальній сумі капіталу	зменшення
Коефіцієнт оборотності активів	Відношення доходу від реалізації продукції до вартості активів	Зростання
Операційний цикл	Тривалість операційного циклу	Зменшення
Фондовіддача	Відношення чистого доходу до залишкової вартості основних фондів	Зростання

Таблиця 3

Пропонований перелік порівняльних показників для проведення моніторингу кризових явищ в діяльності підприємств

Показник	Умове познач.	База для порівняння
Темп росту активів	TR_act	TR_act ≥ 100%
Темп росту доходу (виручки)	TR_Drp	TR_Drp ≥ TR_act
Темп росту валового прибутку	TR_PRval	TR_PRval ≥ TR_Drp
Темп росту собівартості	TR_Ss	TR_Ss ≤ TR_PRval
Темп росту зобов'язань	TR_Zadol	TR_Zadol ≤ TR_ck
Темп росту чистого прибутку	TR_PRch	TR_PRch ≥ TR_Drp
Темп росту власного капіталу	TR_ck	TR_ck ≥ TR_act

Якщо темп росту власного капіталу перевищує темп росту зобов'язань, то це свідчить про підвищення рівня фінансової автономії підприємства та покращення його фінансової стійкості та, відповідно, навпаки.

Висновки даного дослідження і перспективи подальших робіт у цьому напрямку. Проведені дослідження дозволили сформуванню обґрунтовану сукупність показників моніторингу кризових явищ в діяльності підприємства, застосування яких у комплексі надає можливість своєчасного діагностування ознак кризи та застосування механізмів запобігання її подальшого розвитку або нейтралізації негативних наслідків. Подальші дослідження доцільно спрямувати на формування системи критеріїв оцінки результатів моніторингу та визначення стадії розвитку кризи на підприємстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бланк И. А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И. А. Бланк. – К.: Ольга,

Ника-Центр, 2006. – 672 с.

2. Коваленко О. В. Експрес-діагностика кризового стану промислового підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Коваленко. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Trpeiv/2011_3/116.pdf

3. Ліснічук О. А. Діагностика розвитку кризових явищ на підприємстві / О. А. Ліснічук. // Сталый розвиток економіки. – 2012. – № 5. – С. 120-126.

4. Методичні рекомендації по виявленню ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій по приховуванню банкрутства, фіктивного банкрутства або доведення до банкрутства / Наказ Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 26.10.2010 № 1361) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>

5. Об утверждении "Методических указаний по проведению анализа финансового состояния организаций" / Приказ Федеральной службы России по финансовому оздоровлению и

банкротству № 16 от 23 января 2001 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа : http://afdanalyse.ru/publ/finansovyj_analiz/1/fsfo_chast_1/12-1-0-13

6. Омелянчук А. И. Совершенствование методов оценки финансового состояния акционерного общества / А. И. Омелянчук, О. И. Пампура, Ф. Е. Поклонский и др. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 1997. – 43 с.

7. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, затверджені наказом Міністерства фінансів України та Фонду

Державного майна України від 26.01.2001 № 49/121 [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.gov.ua

8. Теория и практика антикризисного управления : учебник для вузов / Г.З. Базаров, С.Г. Беляев, Л.П. Бельх и др.; под ред. С.Г. Беляева и В.И. Кошкина. – М. : Закон и право, ЮНИТИ, 1996. – 469 с.

9. Терещенко О. О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : монографія / О. О. Терещенко. – 2-ге вид., без змін – К. : КНЕУ, 2006. – 268 с.

*Рецензент д.е.н., професор ХНЕУ ім.С. Кузнеця Расвнєва О.В.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Токмакова І.В.*

УДК 330.322

ПРИНЦИПИ ТА ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ І ВИКОРИСТАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

*Бормотова М. В., к.е.н, доцент (УкрДАЗТ),
Москаленко Б. А., аспірант (СумДУ),
Сухорєбрий Є. В., студент (УкрДАЗТ)*

У статті досліджено принципи та фактори формування і використання інвестиційного потенціалу підприємства. Виявлено найбільш ефективні напрямки покращення інвестиційного потенціалу підприємства шляхом впливу на фактори його формування.

Ключові слова: інвестиційний потенціал підприємства, принципи і фактори інвестиційного потенціалу.

ПРИНЦИПЫ И ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ И ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

*Бормотова М. В., к.э.н, доцент (УкрГАЖТ),
Москаленко Б. А., аспирант (СумГУ),
Сухорєбрий Е. В., студент (УкрГАЖТ)*

В статье исследованы принципы и факторы формирования и использования инвестиционного потенциала предприятия. Выявлены наиболее эффективные направления улучшения инвестиционного потенциала предприятия путем воздействия на факторы его формирования.

Ключевые слова: инвестиционный потенциал предприятия, принципы и факторы инвестиционного потенциала.

PRINCIPLES AND FACTORS OF FORMATION AND USE OF THE INVESTMENT POTENTIAL OF THE ENTERPRISE

*Bormotova M. V., c.e.s., associate professor (Ukrainian State Academy of Railway Transport),
Moskalenko B. A., PhD student (Sumy State University),
Sukhorebryi E. V., student (Ukrainian State Academy of Railway Transport)*

This article explores the principles and factors of formation and use of the investment potential of the enterprise. The authors found the most effective directions of improvement in the investment potential of the enterprise by acting on the factors of its formation. The most effective ways to ensure the growth of the investment potential of the enterprise is to